

ОБВИНУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

*Тахтай Є. М.
3 курс ФПМ, НУДПСУ*

Аналізуються питання відносно сутності та моменту виникнення функції обвинувачення.

Проблема боротьби зі злочинністю на сьогодні в Україні стоїть дуже гостро. Зусилля всіх правоохоронних органів спрямовані на попередження, виявлення, розкриття злочинів, притягнення осіб, що їх вчинили, до відповідальності і призначення злочинцям справедливого покарання. Тому формулювання обвинувачення та можливість його реалізації залежить від якісного розслідування по справах і від досконалого урегулювання цього інституту в кримінально-процесуальному законодавстві.

В нормах кримінально-процесуального законодавства, що стосуються повноважень, завдань та функцій сторони обвинувачення є дуже багато проблем і суперечностей. Наприклад, відповідно до ст. 223 КПК, потерпілий, подаючи скаргу до суду, має зазначити на вимогу судді додаткові відомості про особу, яку він обвинувачує у вчиненні злочину, такі, що не лише унеможливають їх збирання, а й суперечить дане збирання Конституції України (ст. 32 Конституції України)

Метою роботи є проаналізувати завдання та основні функції слідчого, як «першочергового обвинувача», прокурора, як державного обвинувача та потерпілого, як сторони обвинувачення; дослідити етапи обвинувачення; розкрити недоліки чинного законодавства, що стосуються функції обвинувачення.

Так, у різні часи у кримінальному процесі цій темі приділяли увагу теоретики та практики, зокрема : А.Я. Дубинський, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, М.В. Костицький, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, К.Ф.Скворцов, М.С. Строгович.

Принцип невинуватості – є загальноправовим принципом кримінального процесу України. Аналіз чинного законодавства свідчить, що у наш час під терміном «презумпція невинуватості» розуміють правило, згідно з яким особу не може бути визнано винною у вчиненні злочину, а також притягнуто до кримінальної відповідальності як за рішенням суду і відповідно до закону (ч.2 ст.15 КПК України) [1, с.46].

У Конституції України, прийнятій на п'ятій сесії Верховної Ради України, принципу презумпції невинуватості було відведено важливе місце, досить чітко висвітлено у ст.62 : «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [2, с.16].

Презумпція невинуватості означає, що закон вважає обвинуваченого невинним поки ті, хто вважає обвинуваченого винним, не докажуть, що він дійсно винний і його винність буде встановлено вироком суду, що вступив у законну силу [3, с. 56]. Це об'єктивне правове положення визначає і спрямовує діяльність посадових осіб, що ведуть провадження по кримінальній справі, органів досудового слідства, прокуратури і суду, їх відношення до обвинуваченого. Тобто виконувати обвинувальну функцію вищезазначені особи можуть тоді, коли зібрані по справі докази свідчать, що саме ця особа вчинила злочин.

Серед інших функцій кримінального процесу, а саме таких як розслідування злочинів, захист та вирішення справи по суті, функція обвинувачення посідає надзвичайно важливе місце.

У науці кримінального процесу різні автори намагались визначити поняття функції обвинувачення. Так, В.А. Сербулов під обвинуваченням розуміє здійснювану згідно з вимогами кримінально-процесуального закону діяльність по формулюванню і обґрунтуванню твердження про вчинення певною особою конкретного злочину (злочинів), спрямовану на встановлення винуватості у вчиненні злочину особи, і при необхідності на забезпечення умов для покладення на неї кримінальної відповідальності або застосування до нього заходів громадського впливу чи адміністративного стягнення. Однак, у цьому визначенні, на нашу думку, є один суттєвий недолік – у ньому відсутні суб'єкти обвинувачення.

П.М. Давидов визначав обвинувачення лише як твердження правоохоронних органів про вчинення злочину певною особою.

Цим самим розмежовуються поняття обвинувачення і обвинувальної діяльності. Але такі твердження у першому так і в другому випадку є не повними і не відображають того змісту який вкладається у поняття обвинувачення. Найбільш містким є визначення А.Л. Рівліна, який під обвинуваченням розуміє діяльність уповноважених на те осіб, що знаходить своє вираження у передбачених законом і послідовно здійснюваних ними актах та діях, які полягають у твердженні на підставі зібраних доказів винуватості певної особи у вчиненні злочину, в силу цього притягненні її як обвинуваченого, вимозі віддання до суду, засудження та покарання.

Отже, обвинувачення – це самостійна кримінально-процесуальна функція, сутність якої складає регламентоване законом спрямування діяльності суб'єктів обвинувачення (слідчого, прокурора, потерпілого та цивільного позивача, їх представників), що здійснюється шляхом формування та реалізації обвинувачення відносно конкретної особи, яка вчинила злочин, і полягає у формулюванні та пред'явленні обвинувачення, застосування до неї заходів процесуального примусу, у тому числі запобіжних заходів, збирання доказів винуватості цієї особи і обґрунтування кримінальної відповідальності обвинуваченого перед судом [4, с. 17].

На думку ж більшості вчених, елементи функції обвинувачення виникають і здійснюються з моменту складення протоколу про затримання особи як підозрюваного. Даний протокол свідчить про висунення щодо певної особи елементів обвинувачення. В даному випадку, підозра є складовою частиною, одним з елементів обвинувачення. Не тільки затримання, а й застосування усіх видів запобіжних заходів є елементами функції обвинувачення, оскільки вони застосовуються у зв'язку з підозрою і конкретним фактом, який викриває особу у вчиненні злочину. Орган дізнання, слідчий, прокурор вважають, що підозрювана особа чимось пов'язана із вчиненням злочином, тобто не виключається можливість здійснення нею цього злочину. І, зрештою, коли людина в чомусь підозрюється, то, природно, її в чомусь обвинувачують. Інакше бути не може.

Твердження М.С. Строговича про те, що підозрюваний ніколи не доходить до суду і не бере участі в судовому розгляді, не є причиною заперечувати виникнення функції обвинувачення з моменту притягнення особи як підозрюваного. Коли б це було так, то слід було б вважати, що функція обвинувачення виникає на стадії віддання до суду, тому що обвинувачений також є тимчасовою фігурою і також не бере участі як такий у судовому розгляді, а називається там підсудний.

Більшість вчених не поділяють думку окремих авторів, які вважають, що функція обвинувачення здійснюється тільки на стадії судового розгляду. У даній стадії це відбувається у формі доведення обвинувачення, висунутого щодо підсудного. Лише в справах приватного обвинувачення вона здійснюється тільки в суді, тому що в таких справах дізнання й попереднє слідство не проводиться.

Іноколи в юридичній літературі трапляється думка, що функція розслідування справи включає в себе як складовий елемент обвинувачення. Погодитися з цим не можна. Адже функція обвинувачення виникає і формується на підставі розкриття і розслідування злочину, а не навпаки.

Не можна не сказати і ще про одне помилкове твердження. К.Ф. Скворцов вважає, що навіть на стадії судового розгляду не існує функції обвинувачення, а лише реалізується функція прокурорського реагування на допущене підсудним порушення закону. Але функція обвинувачення і прокурорського реагування – різні поняття, які вимагають самостійного вивчення. Прокурорське реагування виникає як результат прокурорського нагляду, коли виявляється порушення закону [5, с. 53].

Підсумовуючи, слід зазначити, що відносно моменту виникнення функції обвинувачення у кримінальному процесі, то це питання досить дискусійне для багатьох авторів. У юридичній літературі існують багато думок щодо того, з якого моменту виникає функція обвинувачення. Однак, більшість вчених вважають, що це відбувається на стадії досудового розслідування, тобто після того, як слідчий виносить постанову про притягнення особи як обвинуваченого, оскільки з цього моменту процес ведеться проти конкретної особи – обвинуваченого, тобто з цього моменту і починається реалізація кримінально-процесуальної функції обвинувачення.

*Науковий керівник:
Краснікова Наталія Анатоліївна
Доцент, кандидат юридичних наук*

Список використаної літератури:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. – 5-е вид., перероб. і доп. – К. 896 с.
2. Конституція України: Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1997.
3. Никоненко М. деякі питання презумпції невинуватості і права особи на захист в кримінальному процесі // Право України. – 1999. – № 4. – С. 56.
4. Рогатюк І.В. Формування функції обвинувачення та її реалізація у кримінальному процесі. Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2004.
5. Михеєнко М.М. Про момент виникнення функції обвинувачення у кримінальному процесі // Право України. – 2006. – № 3 –С. 63.